

Dalibor Prančević – Barbara Vujanović

Aporija oko jednog spomenika

Protekla i ova godina obilježene su, nakon niza rasiističkih nemira i zločina, masovnim propitkivanjem spomenika koji utjelovljuju teme kolonijalističke povijesti – mahom u Sjedinjenim Američkim Državama, ali i u drugim zemljama. U proljeće 2021. u domaćim je medijima odjeknula vijest kako se je i Meštrovićev *Spomenik Indijancima*, postavljen 1928. u Chicagu, našao na popisu upitne javne plastike. Povjerenstvo Odbora Projekta čikaških spomenika (*The Chicago Monuments Project Advisory Committee*) odabralo je četrdesetak spomenika koji promiču osobe i događaje povezane s rasizmom, ropstvom, genocidom ili pak netočnim prikazom američkih Indijanaca. U kratkom pojašnjenju navodi se kako su Meštrovićeve skulpture problematične zbog „romantiziranog i reduktivnog prikazivanja američkih Indijanaca”. Polemike koje su se potom vodile temelje se na divergentnim tezama. Prve su išle u smjeru apsolutne negacije forme skulpture i povijesnog konteksta, dok su druge upravo u tim povijesnoumjetničkim činjenicama i datostima pronalazile razloge uvjerljivosti, dakako ne samo formalne nego i sadržajne.

Jer kako je moguće ignorirati ideju kontinuiteta, koju je Meštrović svjesno njegovao, a koju, između ostaloga, čini upravo kontinuitet konjaničke plastike i klasične figurativne umjetnosti? I jedna i druga uvjetovane su kanonskim odrednicama. Prva veličanje herojske dimenzije prikazanih ličnosti pozicionira na hiperdimenzioniranju i dramatičnoj gesti, dok druga često počiva na nagosti, koja od antike, u slučaju prikaza

Ivan Meštrović, Spomenik Indijancima, Chicago, 1928.
Foto Fototeka Galerije Meštrović, Split

muškaraca, konotira čestitost, hrabrost i druge moralne veličine. No nije Meštrović, kako bi negatori kunsthistoričarskih metoda, ali i povijesti uopće, tek posegnuo za provjerenim i usahnulim receptima, nego je uvelike ostavio i svoj umjetnički obol u prikazivanju teme. Njegova se pomnost u pristupu temi očituje u načinu na koji je apsolvirao i razvijao zadatak. Da ne ponavljamo već otprije poznate podatke o genezi projekta, izdvojit ćemo tek podatak da je osim što je sam koncept spomenika lišio ideje sukoba i generaliziranog pogleda na odnos starijih i došljaka, odbivši prikazati kauboja i Indijanca, sakupio referentnu literaturu poput knjige *The Horse in Motion as Shown by Instantaneous Photography* Lelanda Stanforda iz 1882., koja iznosi teoriju o lokomotornom sustavu četveronožaca, ponajprije konja. U knjizi su sabrani fotografski eksperimenti Eadwearda Muybridgea i tekst Jacoba D. B. Stillmana. Druga je knjiga *The Book of the American Indian* književnika Hamlina Garlanda s ilustracijama Frederica Remingtona objavljena 1923., u kojoj se kipar upoznaje s motivom obnaženog lovca ili ratnika s izraženom perjanicom. Potonji je motiv prilagodio svojem karakterističnom izričaju.

Nadalje, pogrešno je ova djela Ivana Meštrovića promatrati isključivo kao izolirane skulpture, potpuno lišene svojega neposrednog okružja. Njih je važno sagledati u širem kontekstu urbanističkog rješenja i organizacije parkovnog dijela Chicaga, odnosno shvaćanja i uređenja trga Congress Plaza kao monumentalnog ulaza u popularni Grant Park. Skulpture tako postaju neodvojivom komponentom urbanističkog promišljanja na

kojem tada intenzivno radi Edward Herbert Bennett. Naime, 1925. iz arhitektonskog ureda Bennett, Parsons, Frost i Thomas pristiže prijedlog revizije već postojećeg Burnhamova i Bennettova plana za ulaz u Grant park, koja će se fazno realizirati sve do 1931. Iako Bennettov plan reflektira vrijeme i dominantan ukus tadašnje ekonomske elite, nije moguće ne zamijetiti polaganje pažnje na očuvanju obale i stupnjevanje prijelaza od jezera prema čikaškoj ortogonalnoj urbanističkoj kompoziciji. Tako su Meštovićeve skulpture zamišljene na osi koja vodi od niza građevina u maniri *art déco*a avenije Michigan preko segmentnog tlocrtnog luka trga i impozantne Buckinghamske fontane sve do akvatorija jezera Michigan, u potpunosti prateći simetriju cijele parkovne koncepcije. Dakle, njihova danas sporna formalno-stilska obilježja prilagođavaju se kontekstu šireg urbanističkog rješenja i upravo u odnosu na njega zamišljeni su i realizirani volumeni izrazito monumentalnog mjerila i dinamične muskulature. Indikativno je da se na ulazu u Grant park kojim se, između ostalog, sprječava devastacija obale od potencijalne izgradnje artikuliraju upravo simbolički prikazi autohtonih stanovnika Ivana Meštovića. Sagledavanje urbanističke cjeline aspekt je koji se u potpunosti ignorira i pojava ovih djela relativizira sve do mogućnosti njihova trajnog uklanjanja. Na posljetku, cijela se rasprava vrti zapravo oko skrutinizacije radi pomodne politizacije, koja, mimoilazeći stvarne probleme koje tobože akcentuira, poništava simboličku prirodu umjetnosti i njezinu mogućnost prezentacije određene teme koja nije nužno mimetički izraz. ✕